

**İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumları (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Örneği)**

Attitudes of Theology Faculty Preparatory Class Students towards the Arabic Course (Tekirdağ Namık Kemal University Sample)

**Osman ARPAÇUKURU**

Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı  
Dr., Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric

Tekirdağ / TURKEY

oarpacukuru@nku.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7514-475X

**Muzaffer ÜZÜMCÜ**

Dr. Öğr. Üyesi, Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Bilimleri Anabilim Dalı  
Assistant Professor, Namık Kemal University Faculty of Theology, Department of Religious Science

Tekirdağ / TURKEY

mzffrzmc@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7181-2351

DOI: 10.47424/tasavvur.786030

**Makale Bilgisi | Article Information**

**Makale Türü / Article Type:** Araştırma Makalesi / Research Article

**Geliş Tarihi / Date Received:** 26 Ağustos / September 2020

**Kabul Tarihi / Date Accepted:** 29 Ekim / October 2020

**Yayın Tarihi / Date Published:** 31 Aralık / December 2020

**Yayın Sezonu / Pub Date Season:** Aralık / December

**Atıf / Citation:** Arpaçukuru, Osman – Üzümcü, Muzaffer. “İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumları (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Örneği)”. *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (Aralık 2020): 853-886.

**İntihal:** Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

**Plagiarism:** This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tasavvur> | [mailto: ilahiyatdergi@nku.edu.tr](mailto:ilahiyatdergi@nku.edu.tr)

**Copyright** © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of Theology, Tekirdağ, 59100 Turkey.

CC BY-NC-ND 4.0



## Öz

Araştırma, ilahiyat fakültesi hazırlık sınıfı öğrencilerinin Arapça dersine dair görüş ve tutumlarını incelemektedir. Örneklem olarak Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı öğrencileri seçilmiştir. Araştırma verilerini toplamak için Aydoslu tarafından geliştirilen "İngilizce Dersine Yönelik Tutum Ölçeği" Arapçaya uyarlanarak kullanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri cinsiyet, öğretim türü, mezun olunan lise türü ve Arapçaya ayrılan zamandır. 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında 166 öğrencinin katılımıyla toplanan veriler SPSS yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulardan hazırlık öğrencilerinin çoğunun Arapça dersine yönelik olumlu bir tutuma sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bazı öğrencilerin ise olumsuz bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Cinsiyete ve öğretim türüne göre tutumlara bakıldığında ise anlamlı bir fark bulunamamıştır.

**Anahtar Kelimeler :** İlahiyat, Arapça Öğretimi, Arapçaya Yönelik Tutum, Arapça Dersine Yönelik Tutum Ölçeği

## Abstract

The research evaluates the opinions and attitudes of the preparatory students of the Faculty of Theology. As a sample, students from the Faculty of Theology of Tekirdag Namık Kemal University were selected. In order to collect the research data, "Attitude Scale for English Course" developed by Aydoslu was adapted to Arabic. The independent variables of the study are gender, type of education, type of high school graduated and the students' Arabic study period. Data collected with the participation of 166 students in the spring semester of 2018-2019 academic year were analyzed using SPSS software. It is understood from the findings that most of the preparatory students have a positive attitude towards Arabic lessons. Some students are observed to have a negative attitude. When looking at attitudes by gender and type of education, no significant difference was found.

**Keywords:** Theology, Arabic Teaching, Attitude Towards Arabic, Attitude Scale Towards Arabic Lesson

## 1. Giriş

Dil öğrenimi oldukça vakit alan uzun süreli bir eylemdir. Pek çok insan dil öğrenimine başlamakta ancak bu sürecin zorluğundan dolayı çok fazla ilerleyemeden vazgeçmektedir. Bu durum güdülenmenin ve motivasyonun düşük olmasından kaynaklanabileceği gibi uzun bir zaman gerektirecek bir çalışma temposunun yoruculuğundan kaçmakla da alâkalı olabilir. Bu yüzden dil öğrenimi gibi uzun soluklu bir çalışma dönemini eğlenceli ve istedik bir hâle getirmek gerekmektedir. Bunu bireyin kendisinin yapmaya çalışması yeterli olmaz. Kişinin çevresindeki insanların da bu konuda ona yardımcı olması oldukça önemlidir.

Aslında dil öğrenmek öğrencilere birçok açıdan cazip gelebilir. Mesela öğrencilerin dil sınavlarından iyi puan almak, iyi bir işe girmek, akademisyen olmak gibi çeşitli amaçlarla dil öğrenimine yönelmeleri muhtemeldir. Ancak çoğunlukla dil öğrenimi, aşılması gereken bir engel olarak görüldüğü için buna yönelik çabalar da bir zorunluluk hâline gelmektedir. Aslında bu, istenen bir durum değildir ve dil öğrenimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Birçok olumsuz faktörün etkisi altında olan yabancı dil öğrenimini kolaylaştırabilmek için öğrencilerin olumlu tutumlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Öğrencilerin olumlu tutumları öğrencilerin derse istekle katılmaları, dersin önemini farkında olmaları ve ders dışında zaman ayırmaları şekillerinde karşımıza çıkabilir. Bu tutumların oluşması verimli ve etkin bir dil öğrenimi için son derece önemlidir.

Dil öğreniminde öncelikle kişinin öğrenmeye hazır hâle gelmesi yani güdülenmesi gerekmektedir. İlgi duyulan ya da merak edilen konular daha çabuk öğrenildiği için öğrencilerin ilgisini çekmek önceliklidir. Öğrencilerin ilgisini çekmek isteyen bir öğretmenin bunu başarabilmesi ise, öğrencilerini iyi tanmasıyla mümkün olabilir. Ayrıca öğrencilerin de dil öğrenimini ilgi çekici hâle getirmek için çaba sarf etmeleri gerektiğini de ifade edebiliriz. Aslında dil öğreniminde temel belirleyici unsur güdülenmenin derecesidir. Bir başka ifadeyle, dil öğrenimi sürecinin başarılı bir şekilde devam etmesi ya da

başarısızlıkla sonuçlanmasının güdülenmeye bağlı olduğu bilinen bir husustur.<sup>1</sup>

Bu araştırmanın konusunu teşkil eden ilahiyat fakültelerine gelen öğrencilerinin, lise döneminde edindikleri olumlu ya da olumsuz tutumlar lisans eğitimi boyunca Arapça dersine yaklaşımlarında etkili olabilmektedir. İlahiyat fakültelerindeki Arapça eğitiminin niteliği açısından daha en başında öğrencilerin Arapçaya yönelik bakış açılarının hesaba katılarak eğitim öğretim faaliyetlerinin düzenlenmesi verimliliğe katkı sağlayabilir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, dil öğreniminde bireyselliğin esas olmasıdır. Öncelikle öğrencinin Arapçaya karşı tutumunu tespit edebilmek için birebir iletişim kurmak ve sıkıntılı noktaları tespit etmek gerekmektedir. Bu yapılmadan doğrudan derse başlamak olumsuzluklar zincirine yeni halkalar eklemek, işi daha içinden çıkılmaz hâle getirmek olacaktır.

Arapça öğrenimi özelinde bakıldığında güdülenmenin onlarca yolu bulunabilir. Örneğin 250 milyonu aşkın kişinin Arapça konuşması bir iletişim aracı olarak Arapçanın önemini ortaya koymaktadır. Arapça sadece din eğitimi tahsili için bir alet ilmi değil aynı zamanda milyonlarca insanın dünyasına girebilme ve onlarla iletişim kurabilmenin de temel vasıtasıdır. Özellikle bu dili konuşanların çoğunun bizimle aynı değerlere sahip olması bu dilin önemini arttırmaktadır. Bu çerçevede Arapçanın önemli bir iletişim aracı olduğunun vurgulanmasıyla dil öğreniminde güdülenme sağlanabilir. Bunun için öğrencinin kendi dilinin konuşulduğu ortamdan uzaklaştırılması oldukça faydalı olacaktır. Kendi dilinin konforu içinde dilin ne gibi imkânlar sağladığını fark edemeyen öğrenci, yabancı bir dilin konuşulduğu yerlerde, anlaşılama endişesi, güvenlik kaygısı, yabancılık hissi gibi pek çok olumsuz duyguyu yaşadıkdan sonra bunlardan kurtulmak için ciddi bir çalışma içerisine girmek durumunda kalacaktır. Kendini gösterebilmesi ve ifade edebilmesinin en önemli aracının dil olduğunu fark ettiğinde onu öğrenmesi kaçınılmaz hâle gelecektir.

Ayrıca Arapça ekonomik, siyasi, askeri ve diplomatik hedefler için de öğrenilebilecek derecede yabancı diller arasında önemli bir yere sahiptir. 1970'li

<sup>1</sup> Hasan Hüseyin Şahan, *Eğitimde Program Geliştirme & Öğretim İlke ve Yöntemleri* (Pegem Akademi, 2017), 164-165.

yıllara kadar dünyada fazla önemsenmeyen Arapça, Birleşmiş Milletler'in 18 Aralık 1973 tarih ve 3190 sayılı Genel Kurul kararıyla çalışma dili olarak kabul etmiştir. 1980 yılındaki 35. dönem toplantısında da Arapçayı sosyal, ekonomik ve güvenlik konseylerinde çalışma dili yapmıştır. Bugün Arapça Amerika'da okullarda öğretilen 36 dil arasında 6. sıradadır. İngiltere'de resmi okullarda ikinci sırada; diğer Avrupa ülkelerinde de seçmeli dersler arasında en önemli dört dilden biri olarak okutulmaktadır. Dünya dilleri arasında beşinci dünya dilidir.<sup>2</sup>

Bununla birlikte toplumsal olarak güdülenme seviyesi ne kadar yüksekse bireysel güdülenme seviyesi de o kadar yüksek olur. Toplumsal olarak dil öğrenmenin önemli bir ihtiyaç olduğu algısı yoksa bireyler de bundan olumsuz bir şekilde etkilenir ve dil eğitimi sıkıntılı bir hâl alır. Fazla seyahat etmeyen ve sadece Türkçeyi kullanarak bütün ihtiyaçlarını görebilen bir öğrenci, muhtemelen bir iletişim aracı olarak yabancı dil öğrenimini gerekli görmeyecektir.

Bu makalenin temel kavramlarından biri olan tutum ise genel anlamda, bireyin çevresindeki nesne ya da olgulara yönelik eğilimini ifade etmektedir. Bu eğilimin duygu, düşünce ve davranış boyutları vardır. Fazio'ya göre tutum; insan hafızasında yer alan anıların birlikteliği ve bu anıların sebep olduğu, nesnelere yönelik değerlendirmelerdir.<sup>3</sup> Tutumlar davranışlara yön vermektedir. Dolayısıyla bireyin tutumları hakkında bilgi sahibi olmak davranışlarını da öngörmeyi sağlamaktadır. Ne var ki, ülkemizde Arapça öğretiminde öğrencilerin ilgi, motivasyon ve tutumları üzerinde yeterince durulmamıştır. Bu konularda bilimsel anlamda çalışmaların yapılmaya başlaması henüz yenidir. Öğrencilerin derse karşı olan önyargı, güdülenme ve tutumları son dönem eğitim araştırmalarında henüz ele alınmaya başlanmıştır.<sup>4</sup>

<sup>2</sup> Yakup Civelek, "Türkiye'de Arapça Öğretimine Dair Bazı Teklifler -Riyad Arap Dil Enstitüsü Örneği-", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*/2 (Aralık 1998), 227.

<sup>3</sup> Russell H. Fazio, "Attitudes as Object-Evaluation Associations of Varying Strength", *Social Cognition* 25/5 (2007), 604-607.

<sup>4</sup> Recep Uçar, "İlahiyat fakültelerinde Okutulan Arapça Dersine Karşı Tutum Ölçeği geliştirme Çabası", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Güz 2013/4(2), 129.

Her tutumun bir gücü vardır. Bu yönüyle tutumlar güçlü ve zayıf olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bir tutum ne kadar güçlüyse, onu değiştirmek o kadar zor olmaktadır. Güçlü tutumların kişinin davranışlarını etkileme potansiyeli ve kalıcılık oranı daha yüksektir. Zayıf tutumların ise, davranışı etkileme gücü azdır ve zamanla ortadan kaybolabilirler.<sup>5</sup>

Yabancı dil öğrenmek isteyen ya da öğrenmek durumunda kalan kişi zamanla bu dile karşı bir tutum oluşturur. Örgün öğretim söz konusu olduğunda bu tutumun yönünü büyük oranda öğretmen belirler. Öğretmeni seven bir öğrenci onun dersini de sever. Öğrencilerin derse karşı olumsuz tutum geliştirdiği durumlarda ders çalışmak sıkıcı hâle gelir ve kazanımların elde edilmesi zorlaşır. Bu yüzden öğretim faaliyetlerinde ilk yapılması gerekenlerden biri, öğrencilerin derse ya da konuya yönelik tutumlarının tespit edilmesi ve varsa olumsuz tutumların ortadan kaldırılması için çözüm yolları üretilmesidir.

### İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretimi

İlahiyat fakülteleri, dinî meseleleri temel kaynaklarından araştırabilen, yeni gelişmeler ışığında değerlendirebilen, dini konularda karşılaşılan sorunlara çözüm getirebilen ve bu alanda bilgi üretebilen bilim insanları yetiştirmeyi hedefleyen kurumlardır. Bu ise, ileri düzeyde Arapça bilmeyi gerektirmektedir. Bu sebeple, ilahiyat fakültelerinde Arapça dil öğretimi müfredatın bir parçası olagelmıştır.<sup>6</sup> Bu çerçevede ilahiyat fakültelerinde Arapça öğretimi hazırlık sınıfı ve lisans olmak üzere iki aşamada gerçekleşmektedir. Hazırlık sınıfında haftalık 24 - 30 saat arasında değişen yoğun bir program; lisans aşamasında ise sadece birinci ve ikinci sınıflarda haftada 2 saatlik program uygulanmaktadır.

Ülkemiz açısından büyük önem taşıyan Arapça, Osmanlı döneminde resmi ve özel eğitim kurumlarında öğretilmiştir. Ardından açılan Dârülfünûn'a bağlı ilahiyat fakültesi ve birkaç imam hatip mektebinde Arapça öğretimi resmi olarak devam etmiştir. Ancak 1930'da imam-Hatip mekteplerinin,

<sup>5</sup> Lauren C. Howe - Jon A. Krosnick, "Attitude Strength", *Annual Review of Psychology* 68/1 (03 Ocak 2017), 329-332.

<sup>6</sup> Aydın Atik, "İlahiyat Lisans Öğrencilerinin Arapça Eğitimi Hakkındaki Görüşleri", *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 11/1 (Bahar 2020), 34.

1933 yılında da ilahiyat fakültesinin kapatılmasıyla 16 yıl boyunca Arapça öğretimine ara verilmiştir. 1949 yılında Ankara İlahiyat Fakültesi'nin, 1951 yılında da çeşitli illerde yedi adet imam-hatip okulunun açılmasıyla yeniden resmi olarak Arapça öğretimine başlanmıştır. Sonraki yıllarda edebiyat fakültelerinin Doğu dilleri bölümleri de Arapça öğretimiyle meşgul olmuştur.<sup>7</sup>

1953-1954 yılında yapılan programda Arapça dersleri birinci sınıfta 8 saat, ikinci ve dördüncü sınıfta 6 saat ve üçüncü sınıfta 4 saat olarak yer almıştır. 1972 yılından itibaren bir yıl hazırlık sınıfı eklenerek ilahiyat fakültesi eğitim öğretim süresi beş yıla çıkarılmıştır. 1991 yılına kadar uygulanan programda hazırlık sınıfında 40 saat Arapça dersi yer almıştır. Hazırlık sonrası dört yıllık lisans dönemi programında Arapça ders süresi birinci ve ikinci sınıfta 6 saat, üçüncü ve dördüncü sınıflarda 4 saat şeklinde düzenlenmiştir.<sup>8</sup> Birtakım gelişmeler üzerine YÖK tarafından 1997'de alınan kararla ilahiyat fakültelerindeki Arapça hazırlık sınıfı kapatılarak biri "İlahiyat Lisans Programı" ve diğeri "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği" olmak üzere iki ayrı program getirilmiştir.<sup>9</sup> Arapça hazırlık sınıflarının kapatılmasıyla ilahiyat fakülteleri lisans programında okutulan Arapça dersi sayısında bir önceki dönemle kıyaslandığında önemli oranda azalma meydana gelmiştir.<sup>10</sup>

2009-2010 eğitim öğretim yılından itibaren bazı ilahiyat fakültelerinde hazırlık sınıfı tekrar açılmıştır.<sup>11</sup> Yeni programda hazırlık sınıfı Arapça ders süresi haftalık 24 saat olarak belirlenmiştir. Hazırlık sonrası lisans programında ise I. ve IV. yarıyılıda haftada 2 saat olmak üzere Arap dili ve belâğatı dersi yer almıştır. 2013/2014 öğretim yılından itibaren ise birkaçı dışında bütün

<sup>7</sup> Civelek, *Türkiye'de Arapça Öğretimine Dair Bazı Teklifler*, 230.

<sup>8</sup> Münir Koştaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Dünü Bugünü)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 39/2 (1932), 152-164.

<sup>9</sup> Suat Cebeci, "Özel Sayı: Cumhuriyet döneminde yüksek din öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/2 (Ağustos 1999), 234.

<sup>10</sup> Mehmet Soysaldı, "Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları", *EKEV Akademi Dergisi* 14/45 (Güz 2010), 249.

<sup>11</sup> Soysaldı, *Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları*, 249.

ilahiyat fakültelerinde Arapça hazırlık programı zorunlu hâle getirilmiştir.<sup>12</sup> Resmî gazetede yayınlanan yönetmeliğe göre günümüzde ilahiyat fakülteleri hazırlık sınıfı öğrencilerine haftada en az 24 ve en fazla 30 saat olmak üzere Arapça dersi verilmektedir.

Eğitim öğretim faaliyetine 2014-2015 yılında başlayan Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde hazırlık sınıfında Arapça öğretimi haftalık 26 saat olarak programlanmıştır. Müfredat; Nahiv (6 saat), Sarf (4 saat), Klasik Metinler Okuma-Anlama (4 saat), Modern Metinler Okuma-Anlama (4 saat), Sözlü Anlatım (4 saat) ve Yazılı Anlatım (4 saat) derslerinden oluşmaktadır. Arapça öğretimi lisans aşamasında ise, I, II ve III. yarıyıllarda hafta 2 saat olarak yer almaktadır.<sup>13</sup>

İlahiyat fakültelerinin hazırlık sınıflarında öğretim programı öğrencilere Arapça temel becerileri kazandırmayı hedeflemektedir. Bu öğretim süreci boyunca öğrencilerin "dinleme-anlama", "okuma-anlama", "konuşma-anlatma" yazma-anlatma" becerileri geliştirilmektedir. Program sonunda öğrencinin, düzeyine uygun, okuduğu Arapça metinleri ve konuşmaları anlayabilmesi, Arapça yazılı ve sözlü iletişim kurabilmesi, Arapça yayınları takip edebilmesi, öğrendiği Arapçayı gündelik hayatta kullanabilmesi amaçlanmaktadır.<sup>14</sup>

Ne var ki, öğrencilerle yapılan anketlerden, ülkemizde bu hedeflerin gerçekleşmesini sağlayacak dil öğretimi yaklaşım ve metotlarının<sup>15</sup> çeşitli nedenlerle sınırlı şekilde uygulanabildiğini, dil öğretim sürecinin genellikle bilişsel öğrenme yaklaşımına dayandığını, buna bağlı olarak gramer öğretiminin öne çıktığını, ağırlıklı olarak dilbilgisi-çeviri yöntemi eksenli yürütüldüğü anla-

<sup>12</sup> Hasan Soyipek, "İlahiyat Fakülteleri Hazırlık Sınıflarında Yürütülen Arapça Öğretimine İlişkin Öğrenci Başarılarının Tespit Edilmesi: Isparta İlahiyat Fakültesi Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (32) (2014), 73.

<sup>13</sup> Bk. <http://ilahiyat.nku.edu.tr/Ders%C3%87izelge/0/s/8069/12566>

<sup>14</sup> Sabri Türkmen, *Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretimi*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019, 12; Recep Uçar; Sabri Türkmen, "İşbirlikli Öğrenme Yönteminin İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine Yönelik Tutumlarına ve Başarılarına Olan Etkisi", *Din Bilimleri Akademik Dergisi* 15/3 (2015), 93.

<sup>15</sup> Yabancı dil öğretim metot ve teknikleri için bk. Candemir Doğan, *Arapça Öğretim Metot ve Teknikleri*, Ankara: Şahsi Yayınları, 1989, 61-154; Türkmen, *Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretimi*, 57-89; Ahmet Altun, *Türlere Arapça Öğretim Yöntem ve Teknikleri*, İstanbul: Akdem Yayınları, 2017, 68-87.



şılmaktadır.<sup>16</sup> Öğretim bakımından eksik olan yöntemlerin kullanılmasından dolayı yabancı dil becerilerinin gerekleri olan temel becerilerin kazanılmasında<sup>17</sup> istenilen hedeflere ulaşılamamakta, buna bağlı olarak diğer temel İslami ilimlerin öğretimi de zorlaşmaktadır.<sup>18</sup> Böylece ilahiyat fakültelerinin söz konusu hedeflerin gerçekleştirilmesi güçleşmektedir.<sup>19</sup>

İlahiyat fakültelerindeki Arapça dersinden beklentilerini yeterince karşılayamayan öğrenciler, fakülte dışındaki Arapça kurslarına devam etme ihtiyacı duymaktadırlar. İlk bakışta normal gibi görünen bu tutum, zamanla fakülte hocalarına karşı bir güvensizlik duygusuna dönüşebilmektedir.<sup>20</sup>

Yukarıda ifade edilen tespitler çerçevesinde bu çalışmanın temel problemi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi hazırlık sınıfı öğrencilerinin cinsiyetlerine, öğrenim türüne ve dil öğrenme amaçlarına göre Arapça dersine yönelik tutumlarının tespit edilmesidir.

Nitekim ilahiyat fakültesi öğrencilerinin kısa sürede ve etkili bir şekilde Arapça öğrenmelerine yardımcı olmak için onların bu dile karşı tutumlarını bilmek ve bu tutumlara göre çözüm yolları üretmek gerekmektedir. Dahası kullanılacak öğretim yöntemleri ve materyalleri de öğrencilerin tutumlarını şekillendirecektir. Araştırmanın önemi, Arapça öğrenimini daha etkili kılmak için öğrencilerin düşüncelerinden hareketle çözüm üretmesidir.

İlahiyat fakültelerinde Arapça dersine yönelik öğrenci tutumları hakkında bu araştırmaya benzer çalışmalar yapılmış olmakla beraber böyle bir araştırma Tekirdağ'da yapılmamıştır. Bu araştırma farklı bir örneklemeden hareketle gerçekleştirilmiştir. Böylece öğrencilerin Arapça dersine yönelik tutum-

<sup>16</sup> Türkmen, *Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretimi*, 12.

<sup>17</sup> Arapça temel dil becerilerinin öğretimi hakkında bk. Candemir Doğan, *Arapça Öğretim Metot ve Teknikleri*, Ankara: Şahsi Yayınları, 1989, 154-200; Türkmen, *Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretimi*, 89-115; Candemir Doğan, *Arapça Öğrenim ve Öğretim Kılavuzu*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011, 95-312; Murat Özcan vd., *Kuramdan Uygulamaya Arapça Dil Becerilerinin Öğretimi*, İstanbul: Akdem Yayınları, 2018, 11-219.

<sup>18</sup> Uçar - Türkmen, *İşbirlikli Öğrenme Yönteminin İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine Yönelik Tutumlarına ve Başarılarına Olan Etkisi*, 95.

<sup>19</sup> Aydın, *İlahiyat Lisans Öğrencilerinin Arapça Eğitimi Hakkındaki Görüşleri*, 34.

<sup>20</sup> Uçar, *İlahiyat Fakültelerinde Okutulan Arapça Dersine Karşı Tutum Ölçeği Geliştirme Çabası*, 129-130.

ları ile ilgili meta analizlerin yapılabilmesi için literatüre katkı sağlanması düşünülmüştür. Ayrıca araştırmanın verileri, Arapça dersine yönelik tutumların bölgeler arasındaki farklılıklarının tespiti için de kullanılabilir.

Bu araştırmanın konusuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalardan bazıları şunlardır. Aydoslu, Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi'nin tümanabilim ve ana sanat dallarına devam eden birinci sınıf öğrencilerinden 601 denek üzerinde bir çalışma gerçekleştirmiştir. “*Öğretmen Adaylarının Yabancı Dil Olarak İngilizce Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (B.E.F. Örneği)*”<sup>21</sup> adıyla yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış bu çalışmada araştırmacı, üniversite birinci sınıfa devam eden öğretmen adaylarının İngilizce dersine ilişkin tutumlarını belirlemeye çalışmıştır. Uçar, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği “*İlahiyat Fakültelerinde Okutulan Arapça Dersine Karşı Tutum Geliştirme Ölçeği Geliştirme Çalışması*” başlıklı araştırma yapmıştır. Araştırmasında öğrencilerin Arapça dersine karşı tutumlarını ölçecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmeyi amaçlamıştır. Kömürçü, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi hazırlık sınıfı öğrencileriyle yürüttüğü “*İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (D.Ü.İ.F Örneği)*” isimli çalışmasında hazırlık sınıfı öğrencilerinin Arapça dersine yönelik tutumlarını ele almıştır. Özcan ve Yapıcı, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde öğrencileri üzerinde gerçekleştirdikleri “*İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)*”<sup>22</sup> başlıklı çalışmalarında ilahiyat fakültesi öğrencilerinin Arapça dersine yönelik tutumlarını ve Arapça öğrenme amaçlarına yönelik kanaatlerini tespit etmeye çalışmışlardır. Aydın, farklı bölgelerden 9 ilahiyat ve İslami ilimler fakültesinde okuyan 586 öğrenciye uyguladığı “*İlahiyat Fakültesi Lisans Öğrencilerinin Arapça Eğitimi Hakkındaki Görüşleri*” başlıklı çalışmasında öğrencilerin Arapça dersi hakkındaki görüş ve yargılarını tespit etmeyi hedeflemiştir. Deliçay, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi birinci ve

<sup>21</sup> Ulviye Aydoslu, *Öğretmen Adaylarının Yabancı Dil Olarak İngilizce Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (B.E.F. Örneği)*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

<sup>22</sup> Yusuf Özcan - Asım Yapıcı, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/2 (2016), 113 - 142.

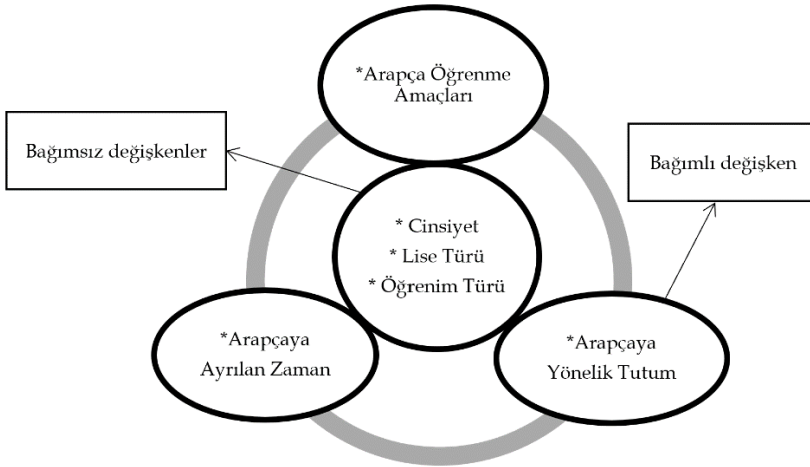
üçüncü sınıf öğrencilerine uyguladığı “İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Öğrenmedeki Motivasyon Düzeyleri”<sup>23</sup> başlıklı çalışmada öğrencilerin Arapça dersini öğrenmedeki motivasyon düzeylerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Al-Makhzoumi de Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi hazırlık sınıfı öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapçaya Yönelik Motivasyonu ve Başarıları”<sup>24</sup> başlıklı çalışmada öğrencilerin Arapçaya yönelik motivasyonlarını, motivasyonun dille ilişkisini ve Arapçaya yönelik motivasyonun seviyesini ölçmeyi hedeflemiştir.

## 2. Yöntem

Bu başlık altında araştırmanın modeli, örnekleme, veri toplama aracı ve analizi hakkında bilgiler verilecektir.

### 2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma tarama modelinde tasarlanmıştır. Öğrencilerin tutumları be-tilenirken cinsiyet, öğretim türü, mezun olunan lise türü ve Arapçaya ayrılan zamana göre anlamlı farklılıklar olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır.



<sup>23</sup> Tahsin Deliçay, “İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Öğrenmedeki Motivasyon Düzeyleri -Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği-”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/1 (2005): 59-74.

<sup>24</sup> Amal A. Al-Makhzoumi, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapçaya Yönelik Motivasyonu ve Başarıları”, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, -/8 (1994), 393-412.

## 2.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırma Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2017-2018 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında hazırlık sınıfı öğrencileriyle yürütülmüştür. Öğrencilerin öğretim türü ve cinsiyetlerine göre durumları tabloda verilmiştir:

**Tablo 1: Cinsiyet, öğretim türü ve mezun olunan lise türüne göre öğrencilerin dağılımı**

		Öğretim türü			Mezun olduğu lise türü			Toplam
		I. öğretim	II. öğretim	Toplam	İmam hatip lisesi	Açık öğretim lisesi	Diğer liseler	
Cinsiyeti	Kız	74	37	111	78	3	29	110
	Erkek	35	20	55	34	3	18	55
	Toplam	109	57	166	112	6	47	165

Öğrencilerin öğretim türleri dikkate alınmadan toplamda üçte ikisi kız (%66,87), üçte biri (%33,13) erkektir. Kız öğrencilerin I. öğretimdeki oranı %67,9; ikinci öğretimdeki oranı ise, %64, 91'dir. Erkek öğrencilerin I. öğretimdeki oranı %32,11 ve II. Öğretimdeki oranı da %35,09'dur. Yine öğrencilerin yaklaşık üçte ikisinin (%67,88) imam hatip lisesi, %3,63'ü açık öğretim lisesi ve %28,5'inin ise diğer liselerden mezun oldukları görülmektedir.

## 2.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmada öğrencilerin cinsiyet, öğretim türü, mezun olunan lise türü ve Arapça ayrılan zaman hakkında bilgi toplamak amacıyla kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Ayrıca ilahiyat fakültesi öğrencilerinin Arapça dersine ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelendiği bu araştırmanın verileri, Aydoslu'nun (2005), öğrencilerin İngilizce dersine yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla geliştirmiş olduğu "İngilizce Dersine Yönelik Tutum Ölçeği"nin uyarlanmasıyla toplanmıştır. 30 maddelik ölçeğin güvenilirlik katsayısı  $\alpha = 0,93$  olarak bulunmuştur. Ölçek, "Bilişsel, Duyuşsal ve Davranışsal" olmak üzere 3 boyuttan oluşmaktadır. Bu araştırmada ise, öğrencilerin Arapça dersine yönelik tutumlarını ölçecek şekilde uyarlanan ölçekten bilişsel boyuttan bir madde ve duyuşsal boyuttan bir madde Arapça öğrenimi ile uyumadığından çıkarılmıştır. Böylece madde sayısı 30'dan 28'e düşürülmüştür. Ölçeğin güve-

nilirlik katsayısı ise  $\alpha = 0,90$  olarak bulunmuştur. Ölçeğin uyarlanma sürecine ilişkin geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

Araştırmada tutumları ölçmek için yerleşmiş ve kullanılması kolay Likert Ölçeği tercih edilmiştir. Bu ölçekte bireyin kendini başkalarından daha iyi tanıdığı varsayımından hareket edilmektedir. Bu ölçekte 3, 5, 7, 9, 11 şeklinde derecelendirmeler yapılmakla birlikte bu araştırmada 5'li derecelendirme tercih edilmiştir.<sup>25</sup>

## 2.4.Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS yazılımı kullanılarak çözümlenmiştir. İstatistiki yöntemlerden aritmetik ortalama, frekans analizi yanı sıra çeşitli değişkenlere göre anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek için t testi kullanılmıştır.

## 3. Bulgular

Bu çalışmada elde edilen bulgular altı alt başlığa ayrılarak yorumlanmıştır. Buna göre öncelikle Arapça dersine yönelik genel tutumlar irdelenmiş ardından cinsiyetlere göre karşılaştırmalar yapılmıştır. Ayrıca öğretim türüne göre Arapça dersine yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık olup olmadığı araştırmanın cevap aradığı sorulardan biri olmuştur.

### 3.1.Genel Olarak Arapça Dersine Yönelik Tutum

Öğrencilerin Arapça dersine karşı olumlu ya da olumsuz tutumlarını belirleyebilmek amacıyla onlara on beş farklı soru yöneltilmiştir. Öğrencilerin bu sorulara verdikleri cevaplar tablo haline getirilerek değerlendirilmiştir.

---

<sup>25</sup> Ezel Tavşancıl, *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS Veri Analizi* (Ankara: Nobel, 2002).

**Tablo 2: Arapça hayatımdaki işlerde benim için önemli olmayacak**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	10	6,1	6,1
Kısmen katılıyorum	9	5,5	11,6
Kararsızım	12	7,3	18,9
Kısmen katılmıyorum	35	21,3	40,2
Hiç katılmıyorum	98	59,8	100,0
Toplam	164	100,0	

Öğrencilerin yüzde 11,6'ü Arapçanın yapmayı planladıkları işlerde önemli olmayacağını düşünmektedir. Katılımcıların %81,1'inin Arapçanın ileriki yaşamlarında önemli olabileceğinin farkında oldukları görülmektedir.

**Tablo 3: Arapça dersinden nefret ediyorum**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	7	4,3	4,3
Kısmen katılıyorum	14	8,5	12,8
Kararsızım	19	11,6	24,4
Kısmen katılmıyorum	21	12,8	37,2
Hiç katılmıyorum	103	62,8	100,0
Toplam	164	100,0	

Katılımcıların %12,8'i Arapça dersinden nefret ettiklerini açıkça ifade etmektedir. Kararsızlar da eklendiğinde yaklaşık %24'lük dilimin yani her dört öğrenciden birinin Arapçayı sevmediği anlaşılmaktadır.

**Tablo 4: Arapça en korktuğum derslerden biridir**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	16	9,6	9,6
Kısmen katılıyorum	26	15,7	25,3
Kararsızım	27	16,3	41,6
Kısmen katılmıyorum	23	13,9	55,4
Hiç katılmıyorum	74	44,6	100,0
Toplam	166	100,0	

Katılımcıların %25,3'ü Arapçanın korktukları bir dil olduklarını belirtmektedir. Kararsız kalanların eklenmesiyle %41,6'lık bir öğrenci grubu Arapçadan korkmadığını açıkça ifade edememiştir.

**Tablo 5: Arapçanın adını bile duymak beni huzursuz eder**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	6	3,6	3,6
Kısmen katılıyorum	11	6,6	10,2
Kararsızım	14	8,4	18,7
Kısmen katılmıyorum	15	9,0	27,7
Hiç katılmıyorum	120	72,3	100,0
Toplam	166	100,0	

Öğrencilerin %10,2'si Arapçanın adını bile duymaktan rahatsız olduğunu ifade etmektedir. Bu öğrenciler için Arapça, olumsuz duygular çağrıştırmaktadır. Bunların oranıyla Arapça dersinden nefret ettiğini ya da bu dersin en korktuğu ders olduğunu ifade edenlerin oranının birbirine yakın olması anlamlı bulunmaktadır.

**Tablo 6: Zorunlu olmasa Arapça derslerine girmezdim**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	15	9,0	9,0
Kısmen katılıyorum	19	11,4	20,5
Kararsızım	20	12,0	32,5
Kısmen katılmıyorum	23	13,9	46,4
Hiç katılmıyorum	89	53,6	100,0
Toplam	166	100,0	

Öğrencilerin beşte birinin Arapça derslerine girmenin zorunlu olmaktan çıkartılması hâlinde bu derslere girmek istemediğini ifade etmektedir. Kararsızlar da ilave edildiğinde öğrencilerin üçte biri devamsızlık endişesiyle Arapça derslerine devam etmektedir. Ancak çoğunluğun “hiç katılmıyorum” şeklinde cevap vermektedir.

**Tablo 7: Konular ilerledikçe kendime güveni kaybediyorum**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	33	20,1	20,1
Kısmen katılıyorum	32	19,5	39,6
Kararsızım	30	18,3	57,9
Kısmen katılmıyorum	21	12,8	70,7
Hiç katılmıyorum	48	29,3	100,0
Toplam	164	100,0	

Öğrencilerin yaklaşık %39'u Arapça derslerinde konular ilerledikçe kendilerine olan güvenlerini kayb ettiklerini ifade etmektedir.



**Tablo 8: Arapça çalışırken kendimi çok çaresiz hissediyorum**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	26	15,7	15,7
Kısmen katılıyorum	29	17,5	33,1
Kararsızım	19	11,4	44,6
Kısmen katılmıyorum	32	19,3	63,9
Hiç katılmıyorum	60	36,1	100,0
Toplam	166	100,0	

Öğrencilerin yarısından fazlasının Arapça çalışırken kendini çok çaresiz hissetmemesi dil öğrenimi açısından olumlu bir durumdur. Ancak öğrencilerin üçte biri Arapça çalışırken kendini çok çaresiz hissetmektedir.

**Tablo 9: Arapçayı bundan daha fazla başaramayacağımı düşünüyorum.**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	22	13,2	13,2
Kısmen katılıyorum	12	7,2	20,4
Kararsızım	34	20,4	40,7
Kısmen katılmıyorum	20	12,0	52,7
Hiç katılmıyorum	79	47,3	100,0
Toplam	167	100,0	

Öğrencilerin yaklaşık beşte biri Arapçayı daha ileri seviyede öğrenemeyeceklerini düşünmektedir. Öğrencilerin diğer beşte biri ise bu konuda kararsız görünmektedir. Öğrencilerin çoğunun Arapça seviyelerini daha ileriye taşıyabileceklerini düşünmesi ise, oldukça olumlu bir tutum olarak dikkat çekmektedir.

**Tablo 10: Arapça sevdiğim bir derstir**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	63	38,2	38,2
Kısmen katılıyorum	51	30,9	69,1
Kararsızım	33	20,0	89,1
Kısmen katılmıyorum	9	5,5	94,5
Hiç katılmıyorum	9	5,5	100,0
Toplam	165	100,0	

Öğrencilerin %69,1'i bazı kaygıları olmakla birlikte Arapçayı sevdiğikleri bir ders olarak tanımlamaktadır. %20'si ise Arapçayı sevip sememe konusunda kararsız olduklarını belirtmektedir. Yaklaşık %6'lık kısım ise Arapçayı sevdiğikleri bir ders saymamaktadır.

**Tablo 11: Arapçayı öğrenmek için her fırsatı değerlendiririm**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	46	27,9	27,9
Kısmen katılıyorum	60	36,4	64,2
Kararsızım	39	23,6	87,9
Kısmen katılmıyorum	12	7,3	95,2
Hiç katılmıyorum	8	4,8	100,0
Toplam	165	100,0	

Öğrencilerin %64'2'si Arapçayı öğrenmek için her fırsatı değerlendirmeye çalışmaktadır. Ayrıca öğrencilerin %23,6'sı her fırsatı değerlendirme konusunda kararsız bir tutuma sahipken %5'lik kısım Arapçayı öğrenmek için fırsatları değerlendirme çabası göstermemektedir.

**Tablo 12: Başkalarıyla Arapça hakkında konuşmaktan hoşlanırım**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	52	31,5	31,5
Kısmen katılıyorum	59	35,8	67,3
Kararsızım	28	17,0	84,2
Kısmen katılmıyorum	11	6,7	90,9
Hiç katılmıyorum	15	9,1	100,0
Toplam	165	100,0	

Öğrencilerin çoğu, başkalarıyla Arapça hakkında konuşmaktan hoşlandığını belirtmektedir. Bu öğrencilerin Arapça hakkında konuşmaktan hoşlanmaları ancak öğrencilerin neredeyse üçte birinin Arapça hakkında konuşmakta kararsız kaldığı ya da konuşmak istemediği görülmektedir.

**Tablo 13: Arapça çalışmaya başlayınca bırakmak bana zor gelir**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	18	10,8	10,8
Kısmen katılıyorum	40	24,1	34,9
Kararsızım	48	28,9	63,9
Kısmen katılmıyorum	30	18,1	81,9
Hiç katılmıyorum	30	18,1	100,0
Toplam	166	100,0	

Öğrencilerin yaklaşık üçte biri Arapça dersine gönüllü bir şekilde çalışmaktadır. Bunların da çoğunun, her zaman Arapça çalışmayı keyif verici bir süreç olarak görmedikleri anlaşılmaktadır.

**Tablo 14: Arapça ödevlerini yapmak bana çekici gelir**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	21	12,7	12,7
Kısmen katılıyorum	45	27,1	39,8
Kararsızım	41	24,7	64,5
Kısmen katılmıyorum	27	16,3	80,7
Hiç katılmıyorum	32	19,3	100,0
Toplam	166	100,0	

Öğrencilerin yaklaşık %40'ı Arapça ödevlerini yapmayı çekici bulmaktadır. Üçte biri ise bu ödevleri yapmak zorunda olduğu için zaman ayırmaktadır. Dörtte birlik kısım da bu konuda kararsız olduğunu vurgulamaktadır.

**Tablo 15: Ödev yaparken zor bir soruyla karşılaşınca cevabını bulana kadar uğraşırım**

	Sayı	Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
Tamamen katılıyorum	42	25,5	25,5
Kısmen katılıyorum	47	28,5	53,9
Kararsızım	35	21,2	75,2
Kısmen katılmıyorum	23	13,9	89,1
Hiç katılmıyorum	18	10,9	100,0
Toplam	165	100,0	

Öğrencilerin %53,9'u ödev yaparken zor sorularla karşılaştıklarında vazgeçemediklerini ve çözüme ulaşıncaya kadar uğraşmaya devam ettiklerini söylemektedir. Diğer öğrencilerin çoğunun bu tür zorluklarla karşılaştıklarında gereken sabrı gösteremediği anlaşılmaktadır.

**Tablo 16: Tanımlayıcı İstatistikler**

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Arapça sevdiğim bir derstir.	165	2,0909	1,13599
Arapçayı öğrenmek için her fırsatı değerlendiririm.	165	2,2485	1,08990
Başkalarıyla Arapça hakkında konuşmaktan hoşlanırım.	165	2,2606	1,22920
Arapça çalışmaya başlayınca bırakmak bana zor gelir.	166	3,0843	1,25727
Arapça ödevlerini yapmak bana çekici gelir.	166	3,0241	1,31173
Ödev yaparken zor bir soruyla karşılaşınca cevabını bulana kadar uğraşırım.	165	2,5636	1,30333
Arapça dersinden hiç korkmuyorum.	166	2,8193	1,42824
Arapça hayatımdaki işlerde benim için önemli olmayacak.	164	4,2317	1,18061
Arapça dersinden nefret ediyorum.	164	4,2134	1,19696
Arapça en korktuğum derslerden biridir.	166	3,6807	1,41866
Arapçanın adını bile duymak beni huzursuz eder.	166	4,3976	1,11670
Zorunlu olmasa Arapça derslerine girmezdim.	166	3,9157	1,39005
Konular ilerledikçe kendime güveni kaybediyorum.	164	3,1159	1,51637
Arapça çalışırken kendimi çok çaresiz hissediyorum.	166	3,4277	1,50682
Arapçayı bundan daha fazla başaramayacağımı düşünüyorum.	167	3,7305	1,44555

Tabloda görüldüğü gibi öğrenciler genelde Arapçayı sevdiğini belirtmektedir. Ancak bu olumlu tutumun daha güçlü hâle gelmesi için çaba sarf etmek gerektiği de söylenmelidir. Verilere göre; öğrencilerin Arapçayı öğrenmek için çok istekli bir şekilde çalıştığı söylenemez. Ödevleri yapmak konusunda da bazı tereddütleri olduğu vurgulanabilir. Bunların dışında Arapça öğrenirken bir zorlukla karşılaştıklarında hemen vazgeçmemeleri olumlu bir tutum olarak zikredilebilir. Ancak Arapça dersine karşı kısmen bir endişe ve korku taşımaları öğretim sürecini olumsuz yönde etkileyebilecek bir durum-

dur. Bu yüzden öğrencilerin Arapçaya karşı olumlu tutum edinmelerini sağlayacak etkinliklerin planlanması ve uygulanması önem arz etmektedir. Öğrencilerin Arapçanın hayatındaki işlerde önemli bir yer kaplayacağı konusunda güçlü bir tutuma sahip oldukları anlaşılmaktadır.

### 3.2.Cinsiyete göre Arapça Dersine Yönelik Tutum

Bu başlık altında Arapça dersine yönelik tutumlarda cinsiyetin rolü irdelenecektir. Bu yapılırken ortalama tutum puanları hesaplanmış, ayrıca t testi yapılarak anlamlı bir fark olup olmadığı tespit edilmiştir.

**Tablo 17: Cinsiyete göre öğrencilerin Arapça dersine yönelik tutumları**

	Cinsiyeti	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması
Tutum Ortalaması	Kız	111	3,8402	1,01579	,09641
	Erkek	55	3,8828	,84169	,11349

**Tablo 18: Cinsiyete göre öğrencilerin Arapça dersine yönelik tutumları t testi**

		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Standart Hata Farkı	Farkın %95 Güven Aralığı	
								Alt		Üst
Tutum Ortalama	Eşit varyanslar varsayıldı	4,241	,041	-,269	164	,789	,04259	,15862	,35580	,27061
	Eşit varyanslar varsayılmadı			-,286	127,473	,775	,04259	,14892	,33727	,25208

\*p>0,05

**Tablo 19: Öğrencilerin Arapça dersine yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre incelenmesi**

		n	X	S.s	t	p
Tutum Ortalama	Kız	111	3,840	1,015	-,286	,775
	Erkek	55	3,882	,841		

Öğrencilerin Arapça dersine yönelik tutumlarının ortalama puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda kız öğrencilerin puan ortalaması ( $x(kız)= 3,840$ ) ile erkek öğrencilerin puan ortalaması ( $x(erkek)= 3,882$ ) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ( $t=-,286$ ,  $p>0,05$  (0,775)). Bu sonuca göre öğrencilerin cinsiyet durumunun Arapça dersine yönelik tutumlarını etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir. Benzer bir araştırmada ise cinsiyetlere göre anlamlı bir fark olduğu tespiti yapılmıştır. Özcan ve Yapıcı'nın araştırmasında kız öğrencilerin tutum puanlarının erkek öğrencilerin tutum puanlarından anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.<sup>26</sup>

### 3.3.Cinsiyete Göre Arapça Dersine Ayrılan Zaman

Bu başlık altında cinsiyete göre Arapça dersine ayrılan zamana bakılarak anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmaktadır. Aşağıdaki tablo öğrencilerin cinsiyetlerine göre haftalık Arapça çalışma saatlerini karşılaştırmalı olarak görebilmek için hazırlanmıştır.

<sup>26</sup> Yusuf Özcan - Asım Yapıcı, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği), Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 16/2 (2016), 129.

Tablo 20: Cinsiyete göre öğrencilerin Arapça dersine ayırdıkları zaman

Haftalık Arapça Dersi Toplam Çalışma Saati		Cinsiyeti		Toplam
		Kız	Erkek	
Arapça hiç çalışmıyorum	Miktar	2	2	4
	Toplamın %'si	1.2%	1.2%	2.4%
1 saatten az	Miktar	8	5	13
	Toplamın %'si	4.8%	3.0%	7.8%
1-2 saat	Miktar	24	16	40
	Toplamın %'si	14.5%	9.6%	24.1%
3-4 saat	Miktar	19	9	28
	Toplamın %'si	11.4%	5.4%	16.9%
5-6 saat	Miktar	25	7	32
	Toplamın %'si	15.1%	4.2%	19.3%
7-8 saat	Miktar	13	6	19
	Toplamın %'si	7.8%	3.6%	11.4%
Daha fazla	Miktar	20	10	30
	Toplamın %'si	12.0%	6.0%	18.1%
Toplam	Miktar	111	55	166
	Toplamın %'si	66.9%	33.1%	100.0%

Tabloda görüldüğü gibi cinsiyetlere göre karşılaştırıldığında haftalık ders çalışma saatleri birbirine oldukça yakın görünmektedir. Aşağıdaki tabloda ortalama ders çalışma saatlerine bakıldığında da bu yakınlık daha açık bir şekilde görülebilir.



Tablo 21: Öğrencilerin cinsiyetleri ile Arapça dersine ayırdıkları zaman

	Cinsiyeti	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması
Haftada toplam kaç saat Arapça çalışıyor?	Kız	111	5,0991	2,81862	,26753
	Erkek	55	4,6000	3,02826	,40833

Tablo 22: Öğrencilerin cinsiyetleri ile Arapça dersine ayırdıkları zaman t testi

		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Standart Hata Farkı	Farkın %95 Güven Aralığı	
									Alt	Üst
Haftada toplam kaç saat Arapça çalışıyor?	Eşit varyanslar varsayıldı	,925	,338	1,048	164	,296	,49910	,47644	-,44165	1,43985
	Eşit varyanslar varsayılmadı			1,022	101,160	,309	,49910	,48817	-,46927	1,46747

\*p&gt;0,05

Tablo 23: Öğrencilerin Arapça dersine ayırdıkları zamanın cinsiyet değişkenine göre incelenmesi

		n	X	S.s	t	p
Tutum Ortalama	Kız	111	5,099	2,818	1,048	,296
	Erkek	55	4,600	3,028		

Öğrencilerin Arapça dersine ayırdıkları zaman ortalama puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda kız öğrencilerin puan ortalaması ( $x(kız) = 5,099$ ) ile erkek öğrencilerin puan ortalaması ( $x(erkek) = 4,600$ ) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ( $t = 1,048$ ,  $p > 0,05$  (0,296)). Bu sonuca göre öğrencilerin cinsiyet durumunun Arapça

dersine ayırdıkları zaman tutumunu etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir. Nitekim bu konuda farklı bir örnekleme araştırma yapan Özcan ve Yapıcı da cinsiyetlere göre anlamlı bir fark bulamamıştır.<sup>27</sup>

### 3.4.Öğretim Türüne Göre Arapça Dersine Yönelik Tutum

Bu başlık altında öğrenim türüne göre Arapçaya yönelik tutumlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Aşağıdaki tabloya bakıldığında öğretim türü açısından ortalama tutum puanlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 24: Öğrenim türüne göre öğrencilerin Arapça dersine yönelik tutumları

	Öğretim türü	Sayı	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması
Tutum Ortalama	I. öğretim	110	3,9451	,89276	,08512
	II. öğretim	57	3,6355	1,09758	,14538

Tablo 25: Öğrenim türüne göre öğrencilerin Arapça dersine yönelik tutumları t testi

		F	Sig.	T	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Standart Hata Farkı	Farkın %95 Güven Aralığı Ortalama Fark	
								Alt		Üst
Tutum Ortalama	Eşit varyanslar varsayıldı	6,543	,011	1,961	165	,052	,30958	,15784	-,00206	,62123
	Eşit varyanslar varsayılmadı			1,838	95,229	,069	,30958	,16846	-,02485	,64402

\*p>0,05

<sup>27</sup> Yusuf Özcan - Asım Yapıcı, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği), Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 16/2 (2016), 129.

Tablo 26: Öğrencilerin Arapça dersine yönelik tutumlarının öğretim türüne göre incelenmesi

		n	X	S.s	t	p
Tutum Ortalama	I. Öğretim	110	3,945	,892	1,838	,069
	II. Öğretim	57	3,635	1,097		

Öğrencilerin Arapça dersine yönelik tutumlarının ortalama puanlarının öğrenim türü değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını incelemek için yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda I. öğrenim türü puan ortalaması ( $x(I. \text{öğretim}) = 3,945$ ) ile II. öğrenim türü puan ortalaması ( $x(II. \text{öğretim}) = 3,635$ ) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ( $t = 1,838, p > 0,05 (0,069)$ ). Bu sonuca göre öğrencilerin öğrenim türlerinin Arapça dersine yönelik tutumlarını etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir.

### 3.5.Öğretim Türüne Göre Arapça Dersine Ayrılan Zaman

Bu çalışmanın cevap aradığı sorulardan biri öğretim türüne göre Arapça dersine ayrılan zamanda anlamlı bir fark olup olmadığıdır. Bu kapsamda öğrencilerin Arapçaya ayırdıkları zaman öğretim türüne göre aşağıda tablo hâlinde verilmektedir.

Tablo 27: Öğretim türüne göre öğrencilerin Arapça dersine ayırdıkları zaman

Haftada toplam kaç saat Arapça çalışıyor?		Öğretim türü		Toplam
		I. öğretim	II. öğretim	
Arapça hiç çalışmıyorum	Miktar	2	2	4
	Toplamın %'si	1.2%	1.2%	2.4%
1 saatten az	Miktar	10	3	13
	Toplamın %'si	6.0%	1.8%	7.8%
1-2 saat	Miktar	27	14	41
	Toplamın %'si	16.2%	8.4%	24.6%
3-4 saat	Miktar	19	9	28
	Toplamın %'si	11.4%	5.4%	16.8%

5-6 saat	Miktar	19	13	32
	Toplamın %'si	11.4%	7.8%	19.2%
7-8 saat	Miktar	13	6	19
	Toplamın %'si	7.8%	3.6%	11.4%
Daha fazla	Miktar	20	10	30
	Toplamın %'si	12.0%	6.0%	18.0%
Toplam	Miktar	110	57	167
	Toplamın %'si	65.9%	34.1%	100.0%

Öğrencilerin öğretim türüne göre Arapça çalışma saatleri ortalaması aşağıdaki tablodan incelenebilir:

**Tablo 28: Öğretim türü ile öğrencilerin haftada toplam Arapça çalışma süreleri**

	Öğretim türü	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata Ortalaması
<b>Haftada toplam kaç saat Arapça çalışıyor?</b>	I. öğretim	110	4.8909	2.91578	.27801
	II. öğretim	57	4.9649	2.86584	.37959

Görüldüğü gibi ortalamalar birbirine oldukça yakındır. Ortalamaların anlamlı bir fark ifade etmediği aşağıdaki ti testi sonuçlarına bakıldığında açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 29: Haftada toplam Arapça çalışma süresi

		Ortalama Eşitliği için t-testi							Farkın %95 Güven Aralığı	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalama Fark	Standart Hata Farkı	Ortalama Fark Alt	Ortalama Fark Üst
Haftada toplam kaç saat Arapça çalışıyor?	Eşit varyanslar varsayıldı	.166	.684	-.156	165	.876	-.07400	.47311	-1.00813	.86013
	Eşit varyanslar varsayılmadı			-.157	115.165	.875	-.07400	.47051	-1.00597	.85797

\*p&gt;0,05

Tablo 30: Öğrencilerin haftada toplam Arapça çalışma süreleri tutumunun öğrenim türüne göre incelenmesi

		n	X	S.s	t	p
Tutum Ortalama	I. Öğretim	110	4,890	2,915	-.156	.876
	II. Öğretim	57	4,964	2,865		

Arapçanın adını bile duymamanın huzursuz etmesi tutumunun ortalama puanının öğrenim türü değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmış farklılaşmadığını incelemek için yapılan bağımsız örneklemeler için t testi sonucunda I. öğrenim türü puan ortalaması ( $x(I. \text{öğretim}) = 4,890$ ) ile II. öğrenim türü puan ortalaması ( $x(II. \text{öğretim}) = 4,964$ ) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ( $t = -.156$ ,  $p > 0,05$ ,  $.876$ ). Bu sonuca göre öğrencilerin öğrenim türlerinin haftada toplam Arapça çalışma süreleri tutumlarını etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilir.

## Sonuç

Öğrencilerin çoğunun Arapça dersine yönelik olumlu bir tutuma sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu öğrencilerin Arapça dersini sevmeleri, bu dili bilmelerinin meslek sahibi olma şanslarını artıracaklarını düşünmeleri, bu dile dair bilgilerini arttırmak için daha çok zaman harcamak istemeleri, Arapçayı yaşamlarında birçok şekilde kullanabileceklerine inanmaları, dersi kaçırmak istememeleri, derslerde işlenen konuları önemli görmeleri Arapça dersine yönelik olumlu tutumlarının tezahürleri olarak kendini göstermektedir.

Ayrıca hazırlık sınıfında öğrenim gören öğrencilerin çoğunun Arapçayı öğrenmek için fırsatları değerlendirmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bu fırsatlar boş zamanları değerlendirme veya ders dışında yüz yüze ya da online eğitim imkânlarından faydalanma şekillerinde olabilmektedir.

Bazı öğrencilerin ise Arapça dersine yönelik olumsuz bir tutum benimstedikleri görülmektedir. Bu öğrenciler Arapça dersinden korktuklarını, onu zor bir ders olarak gördüklerini ve bu dersten çekindiklerini ifade etmektedir. Arapçadan korkmaları ve çekinmelerinin nedenleri bu dersten sınıfta kalacaklarını ve bu dili asla öğrenemeyeceklerini düşünmeleridir. Öğretim faaliyetlerinde motivasyonun sağlanması olumlu bir tutum edinmekle olduğu kadar olumsuz tutumlardan kurtulmakla da alâkalıdır. Bu yüzden bu öğrencilerin Arapçaya yönelik korkularının giderilmesi noktasında rehberlik faaliyetlerine ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Yine konular ilerledikçe öğrencilerin kendilerine olan güvenlerini kaybetmelerinde Arapçanın gramer yapısının etkili olduğu söylenebilir. Öğrencilerin güvenlerini muhafaza etmeleri için farklı öğretim yöntemlerinin ve zengin materyallerin kullanımının katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu öğrencilerin Arapçaya karşı olumsuz bir tutum geliştirmelerinde motivasyon eksikliği yaşamalarının, Arapça öğrenimiyle ilgili yeterince güdülenmiş olmamalarının etkisi olduğu anlaşılmıştır.

Arapça dersine yönelik olumsuz tutuma sahip olan öğrencilerin altyapı eksikliği olduğu ve tutumlarının şekillenmesinde bu eksikliğin etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Bu öğrencilerin konuları anlamakta zorluk çektikleri, ayrıca öğrenmeyi öğrenme becerilerine sahip olmadıkları ve dil öğreniminde alternatif yöntemleri kullanamadıkları da söylenebilir.

Son olarak cinsiyete ve öğretim türüne göre Arapça dersine yönelik tutumlarda anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Ancak öğretim türüne göre Arapça dersine ayrılan zamana bakıldığında, birinci öğretim öğrencilerinin ikinci öğretim öğrencilerine göre daha fazla zaman ayırdıkları tespit edilmiştir.

### **Öneriler**

Öğrenciler ilahiyat fakültesine Arapçaya yönelik olumlu veya olumsuz bir tutuma sahip olarak gelmektedir. Olumsuz bir tutuma sahip olarak ilahiyat fakültelerine gelen öğrencilerin tutumlarının olumluya çevrilmesi ve öğrencilerin Arapçaya yönelik motivasyonlarının artırılması için çeşitli etkinlikler düzenlenebilir ve çalışmalar yapılabilir. Bu noktada özellikle meslek sahibi olmada Arapçanın sağlayacağı katkılar ön plana çıkartılabilir. Bir diğer husus ise bir iletişim aracı olarak Arapçanın farklı bir dünyayı keşfetmeyi sağlayıcı yönüne vurgu yapılabilir. Böylece öğrenci, “Ben niye Arapça öğrenmek istiyorum?” sorusunu sorduğunda tatmin edici cevaplar verebilmeli ve Arapçayı zaman ayıracak kıymette görmelidir.

İlahiyat fakültelerini tercih eden öğrencilerin hedefleri ve Arapça altyapıları oldukça farklıdır. Arapça öğretimi bu iki faktör göz önünde tutularak planlanmalıdır. Konuyu biraz daha açmak gerekirse söz konusu fakültele gelen öğrencilerin bir kısmı öğretmen, bir kısmı din görevlisi, bir kısmı da akademisyen olmayı hedeflemektedir. Bu farklı meslek gruplarının gerektirdiği Arapça yeterlik seviyeleri dikkate alınmadan bütün öğrencilerin aynı kazanımları elde etmelerini hedeflemek Arapça öğretimi sürecinin verimliliğini düşürebilir. Bu noktadan bakıldığında öğretmenliği hedefleyen öğrencileri bile kendi içerisinde gruplara ayırmak gerekmektedir. Çünkü imam-hatip liselerinde görev yapacak bir öğretmenin ilkokulda görev yapacak bir öğretmene göre daha üst düzeyde Arapça dil yeterliğine sahip olması beklenir. Bu çerçevede üç farklı seviye grubu belirlenerek öğretim faaliyetleri ona göre düzenlenebilir. A, B ve C seviyeleri olarak adlandırılabilir bu aşamalardan en az B seviyesini bitirmek şartı konularak C seviyesi isteğe bağlı yapılabilir. Akademisyenliği tercih edenler, imam hatip liselerinde meslek dersi öğretmeni olmak isteyenler, müftü olmayı veya vaizliği tercih edenler için C seviyesi

zorunlu tutulabilir. Ancak ilk ve ortaokullarda öğretmen olmak isteyenler için B seviyesi yeterli olacaktır.

Arapçayı hayatlarının bir parçası hâline getirecek alışkanlıklar kazanması için öğrencilere rehberlik edilmelidir. Dil sadece kitaptan edinilebilecek bir yeterlik değildir. Bir iletişim aracı olan dil gerekli sosyal ortamların oluşturulmasıyla çok daha kolay öğrenilebilir.

Ayrıca cep telefonu, tablet ve bilgisayarlar vasıtasıyla öğrenci konuşmasını kaydederek hatalarını keşfedebilir, internet üzerinden o dili iyi bilen kişilerle iletişime geçebilir. Sinema, film ve çizgi filmlerden, karikatür gibi eğlenceli ve öğretici materyallerden faydalanılabilir.

### Kaynakça

- Altun, Ahmet. *Türklere Arapça Öğretim Yöntem ve Teknikleri*. İstanbul: Akdem Yayınları, 2017.
- Amal A. Al-Makhzoumi, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapçaya Yönelik Motivasyonu ve Başarıları", *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* -/8 (1994), 393-412.
- Aydın, Atik. "İlahiyat Lisans Öğrencilerinin Arapça Eğitimi Hakkındaki Görüşleri". *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 11/1 (Bahar 2020): 33-57.
- Aydoslu, Ulviye. *Öğretmen Adaylarının Yabancı Dil Olarak İngilizce Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (B.E.F. Örneği)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Cebeci, Suat. "Özel Sayı: Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/2 (Ağustos 1999): 227-235. [https://doi.org/10.1501/Ilhfak\\_0000001339](https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001339)
- Civelek, Yakup. "Türkiyede Arapça Öğretimine Dair Bazı Teklifler -Riyad Arap Dil Enstitüsü Örneği". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* /2 (Aralık 1998): 225-283.
- Deliçay, Tahsin. "İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Öğrenmedeki Motivasyon Düzeyleri -Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği-". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/1 (2005): 59-74.



- Doğan, Candemir. *Arapça Öğretim Metot ve Teknikleri*. Ankara: Şahsi Yayınları, 1989.
- Doğan, Candemir. *Arapça Öğrenim ve Öğretim Kılavuzu*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.
- Fazio, Russell H. "Attitudes as Object-Evaluation Associations of Varying Strength". *Social Cognition* 25/5 (2007).
- Howe, Lauren C. - Krosnick, Jon A. "Attitude Strength". *Annual Review of Psychology* 68/1 (03 Ocak 2017), 327-351.  
<https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122414-033600>
- Koştas, Münir. "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Dünü Bugünü)". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/2 (1932), 141-184.
- Özcan, Murat vd. *Kuramdan Uygulamaya Arapça Dil Becerilerinin Öğretimi*. İstanbul: Akdem Yayınları, 2018.
- Özcan, Yusuf - Yapıcı, Asım, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği), Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16/2 (2016), 113 - 142.
- Soysaldı, Mehmet. "Türkiye'deki İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları". *EKEV Akademi Dergisi* 14/45 (Güz 2010), 247-279.
- Soyupek, Hasan. "İlahiyat Fakülteleri Hazırlık Sınıflarında Yürütülen Arapça Öğretimine İlişkin Öğrenci Başarılarının Tespit Edilmesi: Isparta İlahiyat Fakültesi Örneği". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (32), 71-87.
- Şahan, Hasan Hüseyin. *Eğitimde Program Geliştirme & Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Pegem Akademi, 4. Baskı, 2017.
- Tavşancıl, Ezel. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS Veri Analizi*. Ankara: Nobel, 2002.
- Türkmen, Sabri. *Yabancı Dil Olarak Arapça Öğretimi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019.

Uçar, Recep. "İlahiyat fakültelerinde Okutulan Arapça Dersine Karşı Tutum Ölçeği geliştirme Çabası". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Güz 2013/4(2): 127-144.

Uçar, Recep; Türkmen, Sabri. "İşbirlikli Öğrenme Yönteminin İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine Yönelik Tutumlarına ve Başarılarına Olan Etkisi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/3 (2015).